

REGER V SLOVENIJI

MATJAŽ BARBO

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Izvilleček: Članek se ukvarja z zgodovino recepcije Regerjeve glasbe na Slovenskem. Sprva zasledimo posamezne osebne stike Regerja z glasbeniki, ki so delovali na Slovenskem. Prvotna kritiška zadržanost ob njegovih delih se kmalu prelevi v občudovanje, čemur sledijo dokaj redne izvedbe koncertnih del (orgelskih, komornih, zborovskih in orkestralnih) in didaktične literature.

Ključne besede: Max Reger, slovenska glasba, recepcija glasbe, zgodovina glasbene interpretacije

Abstract: The article deals with the history of Max Reger's reception in Slovenian music. Initially some personal contacts between Reger and Slovenian musicians are traced. The first critical observations of his music soon turned into admiration, followed by relatively regular performances of his concert works (organ, chamber, choral, and orchestral) as well as use of his pedagogical literature.

Keywords: Max Reger, Slovenian music, music reception, history of music interpretation

Članek se ukvarja z zgodovino recepcije Regerjeve glasbe na Slovenskem.¹ Čeprav gre za skladatelja, ki je močno opredelil glasbo na prehodu v 20. stoletje, v mnogočem pa zaznamoval njen razvoj še v poznejših desetletjih, je zanimivo, da vstopa v slovenski prostor razmeroma pozno. Iz zgolj posameznih odmevov osebnih stikov z glasbeniki, ki so delovali na Slovenskem, in prvotne zadržane kritiške recepcije pa se njegov lik hitro prelevi v podobo cenjenega in priljubljenega skladatelja, čigar izvedbe tako koncertnih del (zlati orgelskih in komornih, pozneje tudi zborovskih in orkestralnih) kot didaktične literature postavljajo Regerja med najbolj izvajane skladatelje svoje generacije.

Eden prvih, ki pišejo o Regerju na Slovenskem, je sloviti dolgoletni koncertni mojster in zadnji ravnatelj ljubljanske Filharmonične družbe (Philharmonische Gesellschaft), Hans Gerstner. Gerstner je Regerja slišal leta 1905 v Gradcu, kjer se je med 31. majem in 4. junijem odvijal festival glasbenikov Nemškega glasbenega društva. V svojih spominih

¹ Članek je bil v nekoliko spremenjeni obliki predstavljen v nemščini na konferenci ob 100. obletnici Regerjeve smrti v Leipzigu med 11. in 14. majem 2016.

pripoveduje, kako so ga prevzela izvedena dela² v izvedbi dirigentov F. Löweja, G. Mahlerja in M. Regerja. Gerstner dostavi: »Zelo zadovoljen sem se vrnil nazaj v Ljubljano.«³

Gerstner je kot eden desetletja dolgo najvidnejših osebnosti glasbenega življenja na Slovenskem vzdrževal stike z mnogimi najpomembnejšimi glasbeniki svojega časa. Med njegovo korespondenco najdemo dopisovanje z Johannesom Brahmsom, Gustavom Mahlerjem, Richardom Straussom, Hansom Richterjem, Felixom Weingartnerjem in nenazadnje Maxom Regerjem. V arhivu dunajske Gesellschaft der Musikfreunde je med drugim ohranjena dopisnica, ki jo je Reger poslal Gerstnerju.⁴

Z Regerjem je bil v osebnih stikih tudi prvi dirigent novoustanovljene Slovenske filharmonije (delovala je v obdobju 1908–1913), tedaj mladi češki dirigent Vaclav Tálích. Tálích je namreč prav v času angažmaja v Ljubljani od zime do pomladi 1910/11 študiral na konservatoriju v Leipzigu pri Regerju, Arthurju Nikischu in bivšemu Gerstnerjevemu sošolcu Hansu Sittu.⁵

Prvič je javno v slovenski publicistiki Regerjeva glasba omenjena v nič kaj naklonjenem zapisu z Dunaja slovenskega skladatelja in organista, dolgoletnega *regens chori* ljubljanske stolnice, Stanka Premrla, ki se je na začetku stoletja šolal na dunajskem konservatoriju.⁶ Premrl, na katerega so zlasti na začetku njegovega delovanja močno vplivale cecilijanske ideje, je Regerja umestil kritično med »velike skladatelje 19. stoletja (skupaj z A. Brucknerjem, J. Rheinbergerjem in Ch. Gounodom), čigar dela so primerna le za kritični študij in popolnoma neprimerna za cerkveno rabo.«⁷

Opazka se je očitno nanašala ne toliko na tehnično zahtevnost njegovih del ali denimo neprimeren obseg za liturgično rabo, temveč v veliki meri na kompleksnost in zato težko razumljivost njegovega glasbenega jezika v tedanjem slovenskem kontekstu.

O tem nenazadnje priča zapis s prvo zabeleženo izvedbo Regerjeve glasbe na koncertu v Ljubljani leta 1912. Reger je za nekoliko konservativno ljubljansko publiko še vedno predstavljal izrazito izzivalno novost: »Max Reger, moderni skladatelj, ki se ga mnogi bojijo in ga obrekujejo,« ga označi neznan poročevalec s koncerta.⁸

Le nekaj mesecev pozneje, ob izvedbi njegovega dela v okviru komornih koncertov (11. novembra 1912) pa kritik že zapiše: »Upamo, da bomo tega svojevrstnega, pomembnega glasbenega misleca spet kmalu srečali z enim od njegovih komornih del«. Vendarle pristavi, da so Regerjeva dela recepcijsko zahtevna, saj se:

² Med izvedenimi skladbami so bile Brucknerjeva 8. simfonija, Straussovo *Junakovo življenje* (*Ein Heldenleben*), *Werkelläuten* Maxa Schillingerja, samospevi Gustava Mahlerja in več komornih del.

³ »Sehr befriedigt kehrte ich nach Laibach zurück.« Gl. Gerstner, *Ein Leben für die Musik*, 86; prim. tudi Weiss, *Hans Gerstner*, 150.

⁴ Weiss, *Hans Gerstner*, 57, op. 154.

⁵ Nekaj let pred tem je šel sicer k H. Sittu v Leipzig študirat tudi Gerstnerjev učenec, violinist in dirigent Leo Funtek, ki je prav tako tedaj verjetno prišel v osebni stik z Regerjem.

⁶ Prim. »Premrl, Stanko (1880–1965)«.

⁷ Premrl, »Dopisi z Dunaja«, 36–37; prim. tudi Nagode, »Publicistika Stanka Premrla – med cecilijanstvom in modernizmom«, 83–90.

⁸ »Max Reger, der vielgefürchtete und verlästerte moderne Satzkünstler«. Gl. »Philharmonische Gesellschaft. Dritter Kammermusikabend den 8. Jänner 1912«, 62.

tistim, ki pričakujejo od glasbe prisrčnost in prijetnost ali pa pregledno členjeno melodijo, zdijo grozna. [...] Glede izvedbe Regerjevih skladb velja za umetnike in poslušalce izrek: Kdor ni s polnim srcem pri stvari, mu ne pusti blizu; veliki umetnik, pa naj ga obdaja še toliko prijateljev, stoji vendar vedno sam. Ljudje se morajo naučiti govoriti njegov jezik, šele nato jih lahko duhovno obogati.⁹

Zanimivo je, kako hitro se že v nekaj kratkih letih zasuka recepcija skladatelja na Slovenskem. Leta 1914 izide v *Novih akordih* naklonjen zapis o dunajskem klavirskem koncertu Oskarja Springfelda z Regerjevo interpretacijo dveh skladb iz *Glasbenega dnevnika* (*Aus meinem Tagebuch*) izpod peresa Emila Hochreiterja.¹⁰

Recepcija Regerja po njegovi smrti

Ob Regerjevi smrti leta 1916 tako že tudi izide kar nekaj komemorativnih zapisov, v katerih je označen že kot eden največjih glasbenikov svojega časa.

Regerjeve smrti se z izrazito naklonjenostjo do skladatelja spomni v že omenjenih rokopisnih spominih tudi H. Gerstner. Smrt »znanega skladatelja Maxa Regerja« umesti v »obdobje žalostnih dogodkov«. Gerstner ob tem omeni, da naj bi »v zadnjih letih« izvedel v Ljubljani *Sonata za violino in klavir* ter *Trio za godala*, vendar pri tem žal ni bolj natančen.¹¹

Posebno obširen je nekrolog v *Cerkvenem glasbeniku*, v isti reviji torej, v kateri je slabo desetletje prej S. Premrl – sedaj glavni urednik revije – Regerja kritično ocenjeval. Avtor nekrologa Regerja označuje kot glasbenega velikana, ki je dosegel »višek moderne polifonije«. Prav tako poudari, da je bil »silno plodovit«, a pri tem vendarle pikro pristavi, da so mu nekateri to »že jeli očitati kot napako«.¹²

Razmeroma je obsežen tudi zapis ob Regerjevi smrti v celjskem časopisu *Deutsche Wacht*, kjer beremo:

⁹ »[...] Während seine Werke jenen, die von Musik Innigkeit und Gemühtiefe oder eine übersichtlich gegliederte Melodie erwarten, ein Greuel sind. [...] Wir hoffen, dem eigenartigen, bedeutenden Musikdenker wieder mit einem seiner Kammermusikwerke demnächst zu begegnen. Hinsichtlich der Ausführung von Werken Regers gilt für Künstler und Zuhörer der Wahrspruch: Wer nicht mit vollem Herzen dabei ist, kann nicht mitkommen; der große Künstler, mag er auch noch so sehr von Freunden umgeben sein, steht doch immer in der Einsamkeit. Die Menschen müssen seine Sprache sprechen lernen, dann kann er sie seelisch bereichern.« Gl. »Philharmonische Gesellschaft. Erster Kammermusikabend den 11. November 1912«, 4.

¹⁰ Hochreiter, »Dunaj. (Kompozicijski večer Viteslava Nováka, klavirski koncert Oskarja Springfelda)«, 4.

¹¹ »Nun stellt sich wieder eine Zeit trauriger Ereignisse ein und zwar der Tod des berühmten Komponisten Max Reger (1916), von dem ich in den letzten Jahren zwei höchst interessante Kammermusikwerke (eine Sonate für Geige und Clavier und ein Streichtrio) zur ersten Aufführung in Laibach brachte.« Gl. Gerstner, *Ein Leben für die Musik*, 108. Glede omenjenih izvedb žal ni bolj natančen. Prim. tudi Weiss, *Hans Gerstner*, 165.

¹² »Razne reči«, 72.

Do Maxa Regerja bi morali pristopati ljubeznivo. Četudi učinkujejo njegove harmonske drznosti nekoliko tuje, so vendarle zasluge, ki jih je Reger v harmonskem in kontrapunktskem oziru v novi glasbi dosegel, tako velike, da ga bodo lahko v polnosti cenili šele poznejše rodovi.¹³

V poznejših letih omenjajo Regerja v časopisju tudi v kontekstu obubožanja skladateljve vdove po njegovi smrti. Ob tej priložnosti naj bi priredili koncert, s katerim naj bi ji pomagali.¹⁴

V Celju so ob Regerjevi smrti leta 1917 pripravili tudi komemorativni koncert, na katerem sta v okviru Cilier Musikverein Rojic in Stolz izvedla njegovo *Suite im alten Stil*.¹⁵ Kmalu po skladateljvi smrti je pevka Mici Ambrožič ob klavirski spremljavi Marianne Munk (13. decembra 1916) po koncu koncerta v dodatku izvedla še tri Regerjeve samospeve. Poročevalec v *Laibacher Zeitung* zapiše:

Umetnica se je morala navdušenemu ploskanju oddolžiti z več dodatki, med njimi z biseri Maxa Regerja, »Schlichten Weifen«, »Maria«, »Wiegenlied«.¹⁶

To pa pomeni zares šele začetek rednega srečevanja Regerja na slovenskih koncertnih odrih. Pred tem, za časa Regerjevega življenja, so bile namreč izvedbe njegovih del le sporadične. Prva je bila tako bržkone izvedba Regerjeve *Humoreske v g-molu*,¹⁷ ki jo je 8. januarja 1912 izvedla pianistka Elsa Burger iz Gradca, učenka Maxa Panerja. Njen nastop je spremljal že omenjeni zapis v *Laibacher Zeitung*, v katerem je ocenjevalec pohvalil »mikavno Humoresko, ki jo je pianistka izvedla fino in ljubko ter ji je sledil viharen aplavz, ki je priklical dodatek.«¹⁸

Konec istega leta (1912) se začne cikl komornih koncertov z Regerjevo *Suite im alten Stil* op. 93, ki sta jo izvedla violinist Hans Gerstner in pianist Julius Varga. Slednji je kot koncertni pianist in učitelj Filharmonične družbe zamenjal tedaj novega ravnatelja družbe, Josefa Zöhrerja.¹⁹

Praznovanje prehoda v novo leto (»Jahrwendfeier«) 31. decembra 1912 je pospremila verjetno prva zborovska izvedba kake Regerjeve skladbe v Ljubljani. V organizaciji

¹³ »Max Reger soll man freundlich entgegenkommen. Wirken seine harmonischen Kühnheiten sonst etwas befremdend, so sind doch die Verdienste, welche sich Reger in harmonischer und kontrapunktischer hinsicht um die neuzeitliche Musik erworben gat, so groß, daß erst spätere Geschlechter ihn voll würdigen werden.« Gl. »Cillier Musikverein«, 3 (*Deutsche Wacht*, 17. januar 1917).

¹⁴ »Die Witwe des Komponisten Max Reger in Not«, 5.

¹⁵ »Cillier Musikverein«, 4 (*Deutsche Wacht*, 10. januar 1917).

¹⁶ »Die Künstlerin mußte dem stürmischen Baifalle durch wiederholte Zugaben, darunter die Perle der Max Regerschen „Schlichten Weifen“, „Maria“, „Wiegenlied“, entgegenkommen.« Gl. »Philharmonische Gesellschaft (Zweites Gesellschaftskonzert)«, 2.

¹⁷ Verjetno gre za *Die Humoreske* op. 20, št. 5.

¹⁸ »[...] E]jine reizvolle Humoreske, die, von der Pianistin fein und anmutig vorgetragen stürmischen Beifall fand, der sie zu einer Zugabe bewog.« Gl. »Philharmonische Gesellschaft. Dritter Kammermusikabend den 8. Jänner 1912«, 61–62.

¹⁹ Prim. Gerstner, *Ein Leben für die Musik*, 100; Weiss, *Hans Gerstner*, 57, op. 159.

Laibacher Deutscher Turnverein so izvedli Regerjev mešani zbor *Liebeslied (Madrigal nach G. G. Gastoldi)*.

9. marca 1914 je Pevsko društvo Filharmonične družbe (Singverein der Philharmonischen Gesellschaft) pod vodstvom glasbenega direktorja Rudolfa von Weis-Ostborna priredilo društveni koncert. Na programu je bila znova Regerjeva *Humoreska* op. 20, št. 1 v izvedbi Edith Bock.

Po Regerjevi smrti postane skladatelj vse jasneje prisoten tudi na slovenskih koncertnih odrih kot simbol sveže, estetsko prepričljive in kompozicijsko-tehnično izbrušene glasbene umetnosti. O tem na svojevrsten način priča zapis o koncertu violinskega virtuoza Willyja Burmesterja (11. 4. 1917), ki ga kritik v *Laibacher Zeitung* navdušeno pozdravlja kot »kralja med violinisti« (»König unter den Violinisten«), a hkrati dodaja:

Mi, Ljubljancani, ki vsaj zdaj, v tem vojnem času, stojimo ob strani sicer prebogate umetniške ponudbe velemest, bi si pač od Burmestra želeli včasih slišati tudi kaj drugega kot vedno iste točke njegovega, kot se zdi, ne tako obsežnega programa. Naša domača umetnost je itak skoraj povsem navezana na starejše mojstre; radi pa bi v popolni izvedbi slišali tudi moderne stvaritve violinske literature, denimo Regerja, Straussa, pa tudi Johanna Brahmsa.²⁰

Že dobrih deset let pozneje se odnos do Regerja znova nekoliko spremeni. Skladatelj tako postane (skupaj z Gustavom Mahlerjem) označen kot »mejnik med romantiko in moderno«:

Pri Nemcih sta nekaka mejnika med romantiko in moderno Reger in Gustav Mahler. Reger se je kompozicično naslonil na Bacha, instrumentalno je pa še ostal zvest Wagnerju.²¹

Tako ga leta 1928 opredeli Slavko Osterc, čigar modernistična estetika naprednega v glasbi je umestila Regerja

vsekakor še nad Straussom. Reger ni zapadel romantiki kot večina komponistov polpreteklega dobe; nadaljeval je pot, ki jo je v predklasični dobi začrtal J. S. Bach. Genijalno se je vživel v Mozartov tema in njegov slog.²²

Tako zapiše S. Osterc v kritiki Berlinskega simfoničnega orkestra (Berliner Sinfonie-Orchester), ki je v okviru svoje turneje nastopil septembra leta 1928 tudi v Ljubljani pod

²⁰ »Wir Laibacher, die wir, zumal in dieser Kriegszeit, von der überreichen Kunstpflege der Großstädte abseits stehen, hätten wohl das Verlangen, von Burmester einmal etwas anderes zu hören als die immer wiederkehrenden Nummern seines, wie es scheint, wenig umfangreichen Programmes. Unsere bodenständige Kunstpflege ist so wie so fast ganz auf ältere Meister hingewiesen; wie gerne möchten wir da auch die modernen Schöpfungen der Violinliteratur, etwa Max Reger, Richard Strauß, auch Johannes Brahms in vollendeter Wiedergabe hören.« Gl. »Konzert des Geheimrates Prof. Willy Burmester«, 2.

²¹ Osterc, »Glavne struje sodobne glasbe in njih eksistenčna upravičenost«, 3.

²² Osterc, »Koncerti«, 254–255.

taktirko generalnega glasbenega direktorja Ernsta Kunwalda in med drugim predstavil Regerjeve *Variacije na Mozartovo temo*.²³

Leta 1930 se Osterc obregne tudi ob nesodobnost programov koncertov konservatorija, na katerih je želel slišati »več polifonikov: Bacha, Regerja, Busonija, 'če že najmodernejši niso primerni'«. ²⁴

Reger je bil sicer pogosto na programu tudi drugih glasbenikov, ki so prihajali v Ljubljano. Tako je zanimivo, da so zapored v letih 1925, 1929 in 1935 ljubljanski poslušalci lahko slišali Regerjev *Godalni kvartet* op. 109 v Es-duru. Najprej ga je izvedel kvartet Zika iz Prage (23. novembra 1925). Isto skladbo je izvedel 4. aprila 1929 na svojem gostovanju v Ljubljani tudi gostujoči kvartet iz Dresdna. Godalni kvartet Zika se je pozneje preimenoval v Praški kvartet in znova z istim Regerjevim delom nastopil v Ljubljani še 18. januarja 1935.

Leto pozneje (4. maja 1936) so v Ljubljani poslušalci lahko prisluhnili Regerjevemu klavirskemu *Triu v e-molu* op. 102²⁵ v izvedbi Komornega tria Fani Brandl (F. Brandl violina, B. Reichert violončelo, M. Rusi klavir).

V času med obema svetovnima vojnama so izvedena tudi številna druga dela. Tako na pevskem večeru baritonista Emmericha Schreinerja in pianista Ernesta Desceyja dne 8. junija 1918 zazvenita Regerjeva samospeva *Verschwiegene Liebe* in *Sehnsucht*.

Na koncertu Glasbene matice v veliki dvorani hotela Union violinistka Stanislava Hajek 10. maja 1919 izvede Regerjev *Allegretto* iz op. 84. Stanka Premrl v *Cerkvenem glasbeniku* njeno igranje vzneseno oceni:

Hajekova igra nepopisno nežno in ljubeznivo, da bi jo kot »rajsko ptico« poslušali venomer.²⁶

Razmeroma številne so izvedbe klavirskih skladb. Ljubljanski klavirski koncert pianistke Karmele Kosovel, gojenke tržaške Glasbene matice, dne 10. januarja 1927, na katerem je izvedla izbor iz Regerjevih *Intermezzi* op. 45 (d-mol, es-mol in Des-dur), pospremi obsežen koncertni list s hermenevtsko interpretacijo Kretzschmarjevega tipa:

Regerjevi Intermezzi imajo vse vrline in značilnosti skladateljeve umetnosti. V njih najdemo melanholijo, grupiranje, veličastno gradacijo, potlačenost [pottačenost], pa tudi veselje nad življenjem in slednjič tudi iskrico humorja. [...] Drugi del Intermezzov začne s tožbo. Poslušalec čuti, kako bi se umetnik rad povzpел, kako se bori z mračnimi silami, končno pa mora spoznati, da je ves trud zaman. Takrat povesi glavo in se uda v usodo ter pade v resignacijo. Tretji Intermezzo je poln ostrih kontrastov in konča z divnim razodetjem pomladi na planinah.²⁷

²³ Koncert dne 21. 9. 1928 je poleg tega predstavil še dela R. Strauša (*Till Eulenspiegels lustige Streiche*) in P. I. Čajkovskega (*5. simfonija*).

²⁴ Citirano po razpravi: Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, 59.

²⁵ Na koncertnem listu, hranjenem v Glasbeni zbirki ljubljanske Narodne in univerzitetne knjižnice, je očitno pomotoma zapisan a-mol.

²⁶ Premrl, »Koncerti v Ljubljani«, 46.

²⁷ Koncertni list za koncert Karmele Kosovel v okviru Filharmonične družbe v Ljubljani dne 10. 1. 1927 (NUK, Glasbena zbirka). Prim. tudi: Premrl, »Koncertna poročila«, 55–56 (*Cerkveni*

Zanimiva je tudi izvedba *Sonate za violino in klavir v A-duru (Violinsonate in A-dur)* na produkciji gojencev državnega konservatorija, s katero se 4. marca 1932 predstavita violinist Leon Pfeifer in pianist Marijan Lipovšek. Prav vse številnejše produkcije konservatorijskih gojencev z Regerjevo glasbo v tridesetih letih 20. stoletja pričajo nenazadnje o tem, kako je Reger postal obvezni del študijske prakse slovenskih glasbenih šol. Dejansko so že za časa Regerjevega življenja njegova dela postala del študijskega programa, kot lahko razberemo iz *Schul- und Konzertbericht der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach* za leto 1914, ko že lahko v razdelku *Technische Studien* najdemo pri učitelju Juliusu Vargi Regerjeve *10 kleine Vortragsstücke*.²⁸

Med nastopajočimi konservatorijskimi učenci, ki so se predstavili z Regerjevimi skladbami v tridesetih letih, zasledimo številne pozneje vidne glasbenike. Med njimi izstopajo imena kot npr. Valens Vodušek in Marta Osterc, ki skupaj nastopata s *Preludijem, Passacaglio in fuga* za dva klavirja na javni produkciji gojencev klavirskega oddelka 19. junija 1935. Skupaj s svojim profesorjem Antonom Ravnikom je s štiriročnimi Regerjevimi deli nastopil 28. 5. 1936 tudi Bojan Adamič. Le nekaj dni za njim (1. junija 1936) je Regerjevo delo *Moment musical* predstavila na produkciji konservatorija Silva Hrašovec, čez dve leti pa še Zorka Bradač, ki je z Regerjevim delom *Iz mojega dnevnika (Gavota, Sostenuto, Vivace)* nastopila 22. junija 1938.

Zlasti številni so bili nastopi v okviru produkcij orgelskih študentov. Pri tem lahko zabeležimo tudi številne javne koncerte orgelske glasbe z Regerjevimi deli. Pogosto se tako predstavlja na koncertih Stanko Premrl. S skladbo *Ave Maria* nastopi prvič 26. oktobra 1930 na koncertu Pevskega društva Ljubljana (Singverein Ljubljana).

Redno izvaja Regerja na svojih koncertih tudi Matija Tomc. Tako nastopa z Regerjem denimo leta 1933 na cerkvenem koncertu pri sv. Petru v Ljubljani (30. aprila 1933, Regerjeva *Gloria in excelsis Deo*), pa ob slovesnem blagoslovu orgel v Tržiču leta 1934 (22. aprila, znova *Gloria in excelsis Deo*) in na cerkvenem koncertu pri sv. Krištofu v Ljubljani leta 1935 (15. aprila, *Toccata v d-molu in Fuga v D-duru*).

Tomc je Regerja septembra leta 1930 prvi predstavil tudi v radijskem prenosu. O tem je poročal svojemu prijatelju, že omenjenemu E. Hochreiterju na Dunaj p. Hugolin Sattner.²⁹ Redna praksa radijskih koncertov pa ponuja Regerjevo glasbo tudi pozneje.³⁰

V tem kontekstu je zanimiv odlomek iz pisma Franca Šturma S. Ostercu iz Prage. V njem ga namreč opozarja, da znani češki skladatelj in pianist Karl Reiner meni, da Reger na radiu »slabo zveni«: »Tvoji gospe soprogi [Marti Osterc] predlaga mesto Regerja (ki slabo zveni) Mozart F-dur sonato za 2 klavirja.«³¹

Nedvomno dobiva v času nacionalno-socialistične ekspanzije Reger tudi prizvok

glasbenik 50); »Operna in koncertna kronika«, 26; Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, 390.

²⁸ *Schul- und Konzertbericht der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach*.

²⁹ O prenosu piše H. Sattner v pismu E. Hochreiterju dne 7. septembra 1930: »V petek je orglal g. Tomc v našem radiju: Bacha, Regerja.« Gl. Hochreiter, »Moji spomini na p. Hugolina Sattnerja, posneti iz njegovih pisem«, 44.

³⁰ Prim. poročilo o nastopu M. Tomca na orglah na Radiu Ljubljana 1932: »Koncerti«, 30–31.

³¹ Pismo F. Šturma S. Ostercu z dne 10. 5. 1935 je objavljeno v delu: Cvetko, *Fragment glasbene moderne*, 344.

izrazito »nemškega« skladatelja. Značilno, čeprav kratko notico najdemo v časniku *Mariborer Zeitung* oktobra 1938. Na dan, ko lahko na naslovnici z debelim tiskom beremo med drugim: »Nemške vojaške enote so prestopile demarkacijsko linijo« (»Deutsche Truppen überschreiten Demarkationslinie«), namreč prinaša časopis tudi poročilo, da je izšla nova Regerjeva biografija izpod peresa Fritza Steina: »Že dolgo se je kazala potreba po veljavni, celoviti biografiji tega velikega mojstra nemške glasbe, čigar delo se je prav v zadnjih letih zmagovito uveljavilo v našem glasbenem življenju.«³²

Ob višku vojne vihre, marca leta 1943, izide v časniku *Marburger Zeitung* (številko znova uvede značilni naslov: »Ponovni naskok proti vzhodu. Kljub zagrizenemu odporu so dnevno doseženi zadani cilji«, »Weiter im Angriff nach Osten. Trotz erbitterter Gegenwehr täglich die gesteckten Ziele erreicht«) spominski članek z naslovom »Max Reger. Ob 70. rojstnem dnevu velikega nemškega skladatelja« (»Max Reger. Zum 70. Geburtstag des großen deutschen Komponisten«). V njem avtor poudari pomen Regerja, ki ga označi kot pravega nemškega skladatelja:

Max Reger, visoko pomemben, s svojim življenjem in delom izpričan kot pravi nemški skladatelj, ki je smrt dočakal mnogo prezgodaj v času prve svetovne vojne v letu 1916, se bo zapisal v kulturno zgodovino kot eden največjih mojstrov nove nemške glasbe.³³

V tem obdobju najdemo v nemških časnikih tudi več poročil s koncertov Regerjeve glasbe,³⁴ pa nekaj anekdot ipd.³⁵ Obenem Reger ostaja tudi na programih različnih produkcij glasbene akademije, zlasti orgelskega oddelka. Poleg tega ga zasledimo lahko na sporedih cerkvenih koncertov,³⁶ pa znova na radiu³⁷ itn.

³² »Eine gültige, umfassende Biographie über diesen großen Meister der deutschen Musik, dessen Werk gerade in den letzten Jahren sich in unserem Musikleben sieghaft durchgesetzt hat, war schon lange ein Bedürfnis.« Gl. »Die neue Reger-Biographie«, 6.

³³ »Max Reger, der hochbedeutende, in Leben und Werk so kerndeutsche Komponist, den der Tod während des Ersten Weltkrieges im Jahre 1916 allzu früh abberufen hat, wird als einer der größten Meister der neuen deutschen Musik in die Kulturgeschichte eingehen.« Gl. Völsing, »Max Reger. Zum 70. Geburtstag des grossen deutschen Komponisten«, 4.

³⁴ Zanimiva je napoved koncerta na Ptuj, na katerem je bil med drugim na sporedu tudi Reger: »Der hervorragende Geiger Norbert Hofmann, ehemals Dozent an der Hochschule für Musikerziehung in Graz, derzeit Konzertmeister an der Berliner Staatsoper und von keinem Geigern als von Dr. Goebbels selbst durch die Widmung einer italienischen Meistergeige ausgezeichnet, wird in einem eigenem Violinabend konzertieren.« Gl. »Der Geiger Norbert Hofmann in Pettau«, 7. Prim. tudi: »Schöne echte Hausmusik am 13. November in Cilli«, 6; Schultz, »Max Reger-Gedenken in Trifall«, 6; Matzek, »Max Reger-Abend in Graz«, 6.

³⁵ Prim. »Durch die Blume«, 4; »Witzige Musiker«, 2.

³⁶ Prim. koncert P. Rančigaja v frančiškanski cerkvi v Ljubljani dne 5. septembra 1941 ali Kanizija Friclja, ravno tam, 4. aprila 1943.

³⁷ Prim. radijski orgelski koncert M. Tomca dne 22. 9. 1940. O koncertu poroča Premrl, »Konzertna poročila«, 21–22 (*Cerkveni glasbenik* 63).

Regerjeva glasba na Slovenskem po letu 1945

Vsekakor je estetika socrealizma neposredno po drugi svetovni vojni močno zaznamovala podobo koncertnih programov in zapisov o glasbi na Slovenskem. Položaj bi lahko primerjali z vzdušjem, ki veje iz znamenitega teksta *O večnih krasotah in o strupu Beethovnovih, Bachovih in Wagnerjevih del* Antona Lajovica še iz leta 1924.³⁸ Leta 1952 M. Lipovšek piše o postopnem zamiranju silovitosti nemškega duha in pravi: »časi, ko je bil nemški duh še tako silen, da je rodil kakega Richarda Straussa, Pfitznerja in Regerja, so zdavnaj minuli. Schönberg in Alban Berg na eni strani, Hindemith na drugi, nimajo tiste prepričevalnosti in tiste nujnosti, kakor so jo njihovi neposredni veliki predniki še imeli.«³⁹

Vendarle ostajajo Regerjeva dela na koncertnih sporedih seveda tudi po drugi svetovni vojni. Na eni strani so tako njegove skladbe del obveznega študijskega programa (tako klavirja, pa seveda orgel, tudi viole, zbor a itn.), na drugi pa zlasti orgelskih in zborovskih koncertov. Pri tem izstopa na simfoničnem odru zlasti njegova obdelava Mozarta v *Variacijah in fugi na Mozartovo temo* op. 132 (*Variationen und Fuge für Orchester über ein Thema von Mozart*), ki jo večkrat izvede orkester Slovenske filharmonije.

Sproščene razmere po slovenski osamosvojitvi morda spodbudijo tudi večje zanimanje za Regerjevo glasbo. Bistveno se tako razširi obseg natisnjenih del. Če je pred tem zaslediti le dve publicirani skladbi – gre za moška zbor a, natisnjena leta 1953,⁴⁰ je bistveno več tovrstnih publikacij od devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej. V večini primerov gre za didaktična dela (*Skladbe za klavir*, zv. 5–9, ur. Eva Kvartič, *Šola za orgle*, zv. 2–3, ur. Angela Tomanič, in *Začetna šola za orgle*, ur. Ema Zapušek).

Poleg tega naraste število Regerjevih skladb, izdanih na različnih nosilcih zvoka, kar je seveda le deloma mogoče razložiti s povečano tovrstno produkcijo. Tudi v tem okviru izstopa vrsta orgelskih skladb (Angela Tomanič, Urban Ulrych, Veronika Rošer, Boris Štakul) in zborovskih posnetkov (verjetno prvi posnetek Regerjeve glasbe pri nas iz leta 1973 v izvedbi Slovenskega okteta, pa pozneje številne druge zasedbe: Dekliški pevski zbor MKUD »Heribert Svetel«, Komorni zbor Emanuel, Mariborski oktet, Oktet Deseti brat, Vox Carniolus ...), pa znova *Variacije in fuga za orkester na Mozartovo temo* op. 132 v izvedbi orkestra Slovenske filharmonije z dirigentom Wolfom-Dieterjem Hauschildom.

Izpostavljena »nemškost« Regerjeve glasbe je v preteklosti nosila s seboj tudi nedvoumne politične ter ideološke konotacije. Vendarle se Reger s svojimi deli v zadnjih desetletjih na Slovenskem postopoma znova vse izraziteje uveljavlja. Zasledimo jih na koncertih, na najrazličnejših nosilcih zvoka, tudi v tiskanih izdajah, publicistiki in drugod, kar umešča Regerja nedvomno med najbolj izvajane skladatelje svoje generacije.

³⁸ Lajovic, »O večnih krasotah in o strupu Beethovnovih, Bachovih in Wagnerjevih del«, 5.

³⁹ Lipovšek, »O našem glasbenem življenju«, 4.

⁴⁰ Prim. Max Reger, *Pomlad ozarja njen obraz*, moški zbor (Ljubljana: Opalografija Jugoreklam, 1953); Max Reger, *Villanello alla Napolitano*, moški zbor (Ljubljana: Opalografija Jugoreklam, 1953).

Literatura

- Budkovič, Cvetko. *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem. Zv. 2, Od nastanka konservatorija do Akademije za glasbo: 1919–1946*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1995.
- Cvetko, Dragotin. *Fragment glasbene moderne. Iz pisem Slavku Ostercu*. Ljubljana: SAZU, 1988.
- Hochreiter, Emil. »Moji spomini na p. Hugolina Sattnerja, posneti iz njegovih pisem«. *Cerkveni glasbenik* 61, št. 3–4 (1938): 40–46.
- Lajovic, Anton. »O večnih krasotah in o strupu Beethovnovih, Bachovih in Wagnerjevih del.« *Slovenec: političen list za slovenski narod* 52, št. 80, 6. april 1924, 5.
- Lipovšek, Marijan. »O našem glasbenem življenju«. *Slovenska glasbena revija* 1, št. 1 (1952): 2–6.
- Nagode, Aleš. »Publicistika Stanka Premrla – med cecilijanstvom in modernizmom«. *Muzikološki zbornik* 36 (2000): 83–90.
- Osterc, Slavko. »Glavne struje sodobne glasbe in njih eksistenčna upravičenost«. *Nova muzika* 1, št. 1 (1928): 2–3.
- »Premrl, Stanko (1880–1965)«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Splet. Obiskano 4. maja 2016.
- Schul- und Konzertbericht der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach, gegründet im Jahre 1702, über das 212. Vereinsjahr 1913–1914*. Ljubljana: Philharmonische Gesellschaft, 1914.
- Weiss, Jernej. *Hans Gerstner (1851–1939). Življenje za glasbo*. Maribor: Litera, Pedagoška fakulteta, 2010.

Viri

- »Cillier Musikverein«. *Deutsche Wacht* 42, št. 3, 10. januar 1917, 4.
- »Cillier Musikverein«. *Deutsche Wacht* 42, št. 5, 17. januar 1917, 3.
- »Durch die Blume«. *Marburger Zeitung* 84, št. 356, 19. marec 1944, 4.
- »Der Geiger Norbert Hofmann in Pettau«. *Marburger Zeitung* 83, št. 317–318, 13.–14. november 1943, 7.
- Gerstner, Hans. *Ein Leben für die Musik*. Sudetendeutsches Musikinstitut v Regensburgu (rokopis).
- Hochreiter, Emil. »Dunaj. (Kompozicijski večer *Vítěslava Nováka*, klavirski koncert Oskarja Springfelda)«. *Novi akordi* 13, št. 1–4 (1914): 4.
- »Koncerti«. *Zbori* 8, št. 5 (1932): 30–31.
- »Konzert des Geheimrates Prof. Willy Burmester«. *Laibacher Zeitung* 136, št. 85, 14. april 1917, 2 (podpisan »H.«).
- Matzek, Kurt Hildebrand. »Max Reger-Abend in Graz«. *Marburger Zeitung* 84, št. 59, 28. februar 1944, 6.
- »Die neue Reger-Biographie«. *Mariborer Zeitung* 78, št. 232, 13. oktober 1938, 6.
- »Operna in koncertna kronika«. *Zbori* 3, št. 5–6 (1927): 26 (podpisan »S. V.«).
- Osterc, Slavko. »Koncerti«. *Ljubljanski zvon* 49, št. 4 (1929): 254–256.

- »Philharmonische Gesellschaft. Erster Kammermusikabend den 11. November 1912«. *Laibacher Zeitung* 131, št. 261, 13. november 1912, 4.
- Premrl, Stanko. »Dopisi z Dunaja«. *Cerkveni glasbenik* 30, št. 4–5 (1907): 36–37.
- . »Konzerti v Ljubljani«. *Cerkveni glasbenik* 42, št. 5–6 (1919): 46.
- . »Konzertna poročila«. *Cerkveni glasbenik* 50, št. 3–4 (1927): 55–56.
- . »Konzertna poročila«. *Cerkveni glasbenik* 63, št. 1–2 (1940): 21–22.
- »Razne reči«. *Cerkveni glasbenik* 39, št. 6 (1916): 71–72.
- »Schöne echte Hausmusik am 13. November in Cilli«. *Marburger Zeitung* 83, št. 322, 18. november 1943, 6 (podpisan »Dr. Maz«).
- Schultz, Werner. »Max Reger-Gedenken in Trifall«. *Marburger Zeitung* 83, št. 322, 18. november 1943, 6.
- Völsing, Erwin. »Max Reger. Zum 70. Geburtstag des großen deutschen Komponisten«. *Marburger Zeitung* 83, št. 78, 19. marec 1943, 4.
- »Die Witwe des Komponisten Max Reger in Not«. *Marburger Zeitung* 63, št. 266, 23. november 1923, 5.
- »Witzige Musiker«. *Marburger Zeitung* 84, št. 264, 20. september 1944, 2.

REGER IN SLOVENIA

Summary

The article deals with the history of Max Reger's reception in Slovenian music. Initially some of Reger's personal contacts with Slovenian musicians are traced. Correspondence between Reger and Hans Gerstner, concertmaster and director of the Ljubljana Philharmonic Society (Germ. Philharmonische Gesellschaft), has been preserved. The Czech conductor Václav Talich studied with Reger in Leipzig during the time when he was also active as a conductor in Ljubljana.

Initially, Slovenian music critics expressed some negative reactions to Reger's music, with regard to its complexity and the incomprehensibility of his musical language within the context of Slovenian musical culture. Soon these perceptions changed and the composer, especially after his death, became highly appreciated by Slovenian musicians and critics as a representative of a fresh, refined aesthetic and compositional style. This is evidenced by numerous journalistic contributions following various commemorative articles upon his death. Reger became a symbolic 'milestone between romanticism and modernism', as noted by one of the most prominent musicians and critics of his time, Slavko Osterc.

In addition, various performances of his works became more frequent: at first these were generally his organ and chamber pieces, and later also his choral and orchestral oeuvre. Concert performances of his music were also broadcast on the radio.

Even during Reger's lifetime, his works became an obligatory part of the music curriculum. A number of concerts at the Ljubljana Conservatory of Music given by Slovenian musicians who later rose to prominence featured Reger's works.

Reger's pedagogical literature was also constantly played in the period immediately

after the Second World War, even when performances of his other works on the concert stages were rarer. The reason for this was probably awareness of the German origins of Reger's music, which in wartime also carried clear political and ideological connotations. However, gradually over the last few decades Reger's music has once again become broadly represented in Slovenian culture. That can be traced in various concert programmes and recordings as well as in printed editions and musical publications. Taken together, these unequivocally place Reger among the most performed composers of his generation.